

Nr 9.

Ankom till Riksdagens kansli den 23 april 1912 kl. 11 f. m.

Andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 9 i anledning af inom båda kamrarna väckta motioner om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående anordnande af en planmässigt bedrifven effektiv nykterhetsundervisning.

I en inom Andra kammaren väckt, till behandling af kammarens andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 253, har herr *Helger* hemställt, att Riksdagen i skrifvelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att Kungl. Maj:t ville åt den kungl. nykterhetskommittén jämväl uppdraga att efter verkställd utredning inkomma med förslag till en planmässigt bedrifven, effektiv nykterhetsundervisning såväl inom som utom skolan, eller — om detta ej låter sig göra — att Kungl. Maj:t måtte på annat sätt vidtaga åtgärder i ofvannämnda syfte.

Motionen.

I afseende å motiveringen får utskottet hänvisa till motionen.

Inom Första kammaren har herr *A. Ljunggren* väckt en med nu ifrågakvarande lika lydande motion nr 81.

Likalydande motion i Första kammaren.

Första kammarens första tillfälliga utskott, som till förberedande behandling fått emottaga sistnämnda motion, har i sitt utlåtande anfört:

Första kammarens utskott.

»Knappast någon samhällsfråga torde under de senare årtiondena hafva varit föremål för så mycket intresse från skilda håll som nykterhetsfrågan. Det energiska och målmedvetna arbete, som nedlagts på lösandet af de med detta spörsmål sammanhängande problemen, har också hos vårt folk åstadkommit väsentligt ökad insikt om nykterhetssträfvandenas betydelse, och det är uppenbart, att en synnerlig förbättring af de förr rådande förhållandena inträdt.

Bihang till Riksdagens protokoll 1912. 13 saml. 2 afd. 9 häft. (Nr 9.) 1

Om än sålunda mycket åstadkommits i dessa afseenden, måste man dock medgifva, att ännu åtskilligt återstår att göra. Det är helt naturligt, att en rörelse sådan som denna till en början måste taga den väckande agitationens form, men lika naturligt synes det vara, att detta väckelsearbete mer och mer fått lämna plats för ett allmänt upplysnings- och undervisningsarbete. Det är också enligt utskottets mening just på denna sista väg, nykterhetsrörelsen i våra dagar bör allt mera afgjort slå in.

Den motion, hvarmed utskottet nu haft att taga befattning, är ett uttryck för samma åskådning och mynnar ut i hemställan om vidtagande från statsmakternas sida af åtgärder, som kunna befordra en effektiv nykterhetsundervisning.

Ehuru utskottet ej anser sig kunna till alla delar instämma i motionärens i motiveringen gjorda uttalanden, har utskottet dock funnit motionens syftemål beaktansvärdt och förtjänt af understöd. Innan utskottet närmare preciserar sin ståndpunkt till motionärens yrkanden, har utskottet emellertid ansett det lämpligt att yttra några ord om den nykterhetsundervisning, som redan förefinnes i vårt land.

Frågan om undervisning i skolorna rörande rusdryckerna och beträffande faran af ett omåttligt bruk af dem har redan förut vunnit beaktande. Såsom en af de tidigare åtgärderna i detta afseende vill utskottet erinra om det kungl. cirkulär, som på 1880-talet påbjöd, att i alla läroverk och skolor skulle på i ögonen fallande sätt anslås de s. k. »Huss' varningsord». Ytterligare ett steg i samma riktning togs under följande årtionde, i det att Kungl. Maj:t — på grund af därom af Riksdagen gjord framställning — den 4 november 1892 utfärdade ett cirkulär angående undervisning om de rusgifvande ämnenas natur och verkningar m. m. I detta cirkulär föreskrefs, bland annat, att i rikets allmänna läroverk, i seminarierna för bildande af lärare vid folkskolor och småskolor samt i folkskolorna skulle vid undervisningen i naturkunnighet meddelas en efter lärjungarnas uppfattningsförmåga lämpad undervisning om de rusgifvande ämnenas natur och verkningar, samt att vid undervisningen i kristendomskunskap och historia frågan om bruket af de rusgifvande ämnena borde med allvar och kraft behandlas från etisk och ekonomisk synpunkt.

Såsom framgår af bland annat folkskoleinspektörernas sexårsberättelser, är det i enlighet med dessa ännu gällande föreskrifter, som nykterhetsundervisning vid våra läroanstalter hittills meddelats. I hvilken utsträckning och på hvilket sätt denna undervisning bedrifves, är naturligtvis omöjligt att afgöra. Att på åtskilliga ställen ett och annat

är öfrigt att önska i detta hänseende, torde dock med visshet kunna sägas.

I den för undervisningen i folkskolorna gällande normalplanen föreskrifves i anslutning till ordalagen i sagda cirkulär undervisning om rusdryckernas natur och verkningar m. m. Något utförligare omnämnes denna undervisning i de af Kungl. Maj:t respektive den 2 mars 1906 och den 30 april 1909 fastställda undervisningsplanerna för realskolan och för gymnasiet. Enligt dessa skall undervisning om de rusgifvande ämnena gifvas i samband med undervisningen i naturlära, respektive biologi. De i undervisningsplanerna lämnade metodiska anvisningarna i fråga om berörda undervisning äro af följande lydelse:

»Vid behandlingen af alkoholhaltiga dryckers inverkan på människokroppen skall framställningen stödja sig på väl bestyrkta fakta. Följande synpunkter för ämnets behandling kunna exempelvis omnämnas: alkoholen som näringsämne; alkoholens inflytande på kroppstemperaturen och våra subjektiva värmeförnimmelser; alkoholens inflytande på hjärnans verksamhet och arbetsförmågan; alkoholismens inverkan på de olika organen och deras funktioner; alkoholförbrukningens sammanhang med dödlighet, brott och olycksfall; alkoholmissbrukets följder i ekonomiskt afseende, äfvensom dess följder i fysiskt och intellektuellt afseende för kommande släktled.»

I detta sammanhang vill utskottet jämväl erinra om den delvis mycket omfattande undervisningsverksamhet, som sedan flera år bedrivits af centralförbundet för nykterhetsundervisning. Särskildt äro här att nämna förbundets populära nykterhetsundervisningskurser samt de af förbundet anordnade kurser i hälsolära och alkohologi för dels ämneslärare vid seminarier och läroverk, dels folkskollärare. Till båda slagen af kurser har Riksdagen sedan några år beviljat ett ej obetydligt årligt anslag.

Under de senare åren synes emellertid den uppfattningen allt mer trängt igenom, att den hittills meddelade undervisningen på nu ifrågasvarande område ej varit tillräcklig. Såsom ett mycket anmärkningsvärdt utslag häraf betraktar utskottet det förslag till undervisning i alkohologi vid folkskoleseminarierna, som folkundervisningskommittén framlagt i sitt nyligen afgifna betänkande om nämnda läroanstalter. Enligt det af kommittén uppgjorda förslaget till kursplan för seminarierna skulle i samband närmast med undervisningen i biologi och hälsolära gifvas en framställning äfven af alkoholens (och nikotinets) verkningar och betydelse för den enskilde och samhället, hvarvid såsom afslutning borde

lämnas en såvidt möjligt allsidig och på bestyrkta fakta grundad belysning af alkoholspörsmålet från olika synpunkter. Kommittén utvecklar sin ståndpunkt i detta afseende med följande ord:

»Såsom en afslutning af kursen i biologi och hälsolära återstår till sist läran om njutningsmedlen, förnämligast de alkoholhaltiga dryckerna.

— — — — — Kursen i alkohologi torde — — böra begynna med en hastig återblick på de delar af kurserna i kemi, biologi och fysiologi, som närmast ha betydelse för studiet af de alkoholhaltiga ämnenas natur och verkningar. Undervisningens närmaste uppgift blir sedan att gifva eleverna kännedom om alkoholens kemiska egenskaper och bildningssätt, om de olika alkoholhaltiga dryckerna, sättet för dessas framställning, bestämmandet af deras alkoholhalt o. s. v. Härvid bör framställningssättet i största möjliga utsträckning vara experimentellt. Därefter kommer den fysiologiska sidan af ämnet under behandling: de alkoholhaltiga njutningsmedlens fysiologiska och med dem sammanhängande psykiska verkningar vid måttligt och omåttligt bruk, alkoholismen som sjukdomsform samt spörsmålet om alkoholmissbrukets inverkan på afkomman. Af största vikt är, att undervisningen grundar sig på vetenskapligt bestyrkta fakta och i det hela har en objektiv och lidelsefri karaktär.

För den enskildes ställning till nykterhetsarbetet blir i de flesta fall kännedomen om alkoholens sociala verkningar af den största betydelsen. Med afseende på alkoholspörsmålets sociala sida har undervisningen att gifva en, naturligtvis öfversiktlig och kortfattad, hufvudsakligen statistisk framställning af de alkoholhaltiga dryckernas förbrukning, af alkoholmissbruket såsom sjukdoms- och dödsorsak, särskildt af dess samband med tuberkulosen, könssjukdomarna och sinnessjukdomarna samt af brottsligheten och fattigdomen. Särskild uppmärksamhet ägnas åt alkoholens ekonomiska verkningar, dess nationalekonomiska debet och kredit. Till sist lämnas en kort öfversikt öfver nykterhetsrörelsens historia i Sverige samt öfver det nutida nykterhetsarbetet i vårt land, i samband hvarmed äfven gifves en till det hufvudsakliga begränsad redogörelse för gällande lagstiftning angående tillverkningen af och handeln med alkoholhaltiga drycker, utskänkingen, rusdryckshandteringsens beskattning och skattemedlens fördelning på stat och kommun.

Undervisningen i fråga om lärokursen i alkohologi torde till det mesta kunna ske genom föredrag under användande af grafiska framställningar och andra lämpliga åskådningsmedel. Hänvisningar böra ock göras till värdefullare litteratur i alkoholfrågan.»

Det är gifvet, att den i seminarierna lämnade undervisningen i

alkohologi är af den allra största vikt för nykterhetsundervisningen i folkskolan och därmed för hela vårt folk, men det är då ock af nöden, att en dylik undervisning gifves tillräckligt utrymme å folkskolans läroplan och tillbörligt beaktas vid fastställandet af dess lärokurser. Då folkundervisningskommittén fått i uppdrag att utarbета förslag till omorganisation äfven af folkundervisningen, har det därför varit af intresse att veta, huru kommittén ställer sig till frågan om nykterhetsundervisning i folkskolorna. Enligt hvad utskottet har sig bekant, har kommittén ännu icke fattat beslut i nämnda fråga, men de af kommittén gjorda förarbetena gifva skäl till den förmodan, att undervisning i hälsovård kommer att upptagas på läroplanen för både småskolan och folkskolan. Frågan om njutningsmedlen — kaffe, te, spritdrycker, tobak — samt dessas inflytande på hälsan skulle sålunda komma att behandlas redan i småskolan, naturligtvis i den mån så lämpligen kan ske, och skulle därvid särskildt de rusgifvande ämnenas fördärlighet komma att inskärpas; samma fråga skulle ytterligare förekomma till behandling i folkskolan i samband med undervisningen i flera olika ämnen men framför allt i samband med undervisningen om människokroppens byggnad och förrättningar; slutligen skulle en sammanfattande framställning rörande dryckenskapens följder i fysiskt, intellektuellt, moraliskt och ekonomiskt afseende m. m. gifvas i folkskolans högsta klass, sedan barnen erhållit någon förutsättning att tillägna sig en sådan.

Af den redogörelse, som utskottet nu lämnat, framgår, att folkundervisningskommittén behjärtat behovet af en förbättrad nykterhetsundervisning vid de talrika läroanstalter, som falla inom kommitténs verksamhetsområde. Om således all anledning finnes antaga, att det härutinnan inom kort blir väl sörjdt vid seminarierna och folkskolorna, så torde i afseende å de allmänna läroverken önskemål ännu återstå. Enligt utskottets mening är det emellertid af nöden, att dessa läroanstalter ej försummas i berörda hänseende. Utskottet anser det vara af den största betydelse, att den bildade ungdomen i vårt land ej står främmande för den mäktiga och för samhället betydelsefulla nykterhetsrörelsen och de spörsmål, som stå i nära samband med densamma. Detta gäller i särskild grad dem, som fortsätta sina studier vid universiteten, högskolorna och liknande läroanstalter. Bland de från läroverken utexaminerade lärjungarna finnas, bland andra, de många, som hafva för afsikt att — i likhet med seminariernas elever — en gång blifva lärare för stora skaror af ungdom. Slutligen vill utskottet erinra om att från läroverken utgå också de blifvande officerarna. I samband härmed vill utskottet något beröra frågan om nykterhetsundervisning inom armén

och flottan. Lagerplatser och garnisoner synas utskottet vara passande platser för en god och planmässig undervisning i förevarande ämne. De värnpliktige hafva ju i allmänhet nått en sådan grad af utveckling och mognad, att ett väl ordnad upplysningsarbete i afseende å rusdryckerna och därmed sammanhängande frågor bör kunna bära god frukt. Af stor vikt för framgången af detta arbete är det naturligtvis då, att de, som närmast hafva de värnpliktiges ledning och vård sig anförtrodda, nämligen officerarne, äga en genom god skolundervisning vunnen kännedom om nykterhetsfrågan.

På ungfär samma utvecklingsståndpunkt som de värnpliktige befinna sig slutligen de allt större skaror af unga män och kvinnor, som årligen samlas till våra folkhögskolor. Äfven där torde, enligt utskottets förmenande, de bästa förutsättningar finnas för ett godt resultat af en på lämpligt sätt anordnad nykterhetsundervisning.

Såsom torde framgå af den ofvan lämnade redogörelsen för nykterhetsundervisningens bedrifvande vid våra skolor, är det hufvudsakligen ur medicinsk-fysiologisk synpunkt, som alkoholspörsmålet där behandlats. Detta torde också hafva stått i öfverensstämmelse med en något äldre uppfattning af hela denna fråga. Hur viktig denna synpunkt än må vara, bör den dock ej komma i första rummet. Långt viktigare synes det vara, att de etiska och sociala synpunkterna redan från början framhållas. Först därigenom skapas den säkra grund, på hvilken nykterhetsarbetet i längden kan med framgång bygga. Vida betydelsefullare än alla mer eller mindre vetenskapliga skäl och säkrare än alla lagstiftningsåtgärder är utan tvifvel barnens fostran till själf-tukt och själfbehärskning. På den vägen torde man småningom kunna nå målet: viljans stärkande hos barnen därhän, att de såsom vuxna afhålla sig från missbruk af rusdryckerna. Undervisningen bör uppvisa det förnedrande i alkoholismen, dess ruinerande följder för den enskilde och för släktet och dess förråande inverkan särskildt på familjelifvet.

En nödvändig förutsättning för en framgångsrik undervisning är emellertid, att densamma är i alla afseenden objektiv och lidelsefri, utan färg af agitation i ena eller andra riktningen — något som ingalunda behöfver utesluta allvar och värme vid behandlingen af ämnet.

Undervisningen bör slutligen alltid hålla sig till säkra och klara fakta, ur hvilken synpunkt frågan än behandlas.

Få de grundsatser, utskottet här sökt framhålla, göra sig tillbörligt gällande vid nykterhetsundervisningen, torde mycket vara vunnet.

Här, som vid all undervisning, kommer det dock ytterst an på lärarens personlighet och på ett lefvande intresse för saken.

Af det föregående framgår, att utskottet ansett åtskilligt återstå att önska i fråga om nykterhetsundervisningen, såväl med afseende på sättet för dess bedrivande som utsträckningen af densamma. Hvad som härvid fordras, och huru en god nykterhetsundervisning bör ordnas, bör enligt utskottets mening göras till föremål för grundlig utredning af därför särskildt lämpade personer, och utskottet kan därför i viss mån instämma i motionärens yrkande. Emellertid synes det utskottet ovisst, om, såsom motionären i främsta rummet synes hafva afsett, det vore lämpligt, att Kungl. Maj:t till den nu arbetande nykterhetskommittén öfverlämnade ett dylikt uppdrag. Vid sådant förhållande har utskottet stannat vid en allmän hemställan om utredning i frågan.

På grund af hvad nu anförts, får utskottet sålunda hemställa, att Första kammaren ville för sin del besluta, att Riksdagen i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhåller, det täcktes Kungl. Maj:t låta verkställa utredning, i hvad mån ett mera planmässigt och effektivt undervisnings- och upplysningsarbete i nykterhetsfrågan må vara erforderligt och kunna genomföras såväl inom som utom skolan.»

Första kammaren har bifallit sitt utskotts hemställan, hvarefter detta beslut genom protokollsutdrag delgifvits Andra kammaren, som hänvisat ärendet till förberedande behandling af sitt andra tillfälliga utskott.

*Första
kammarens
beslut.*

Utskottet har icke något väsentligt att erinra mot Första kammarens utskotts utlåtande. Utskottet vill fasthellre instämma med såväl motionären som Första kammarens utskott däri att det är af den allra största vikt, att vårt folk måtte genom en väl ordnad undervisning bibringas en god insikt i fråga om alkoholens natur och verkningar. Särskildt vill utskottet framhålla betydelsen däraf, att i undervisningen med styrka och kraft betonas nykterhetens sociala och etiska betydelse. Den studerande ungdomen såväl i folkskolan som i andra läroanstalter bör genom en af lefvande intresse besjälad och på personligt föredöme hvilande undervisning fostras till nyktra medborgare i samhället. En undervisning, som är lagd efter ofvan anförda principer, synes ock utskottet bäst ägnad att åstadkomma en djupgående och allmän öfvertygelse om de vådor för såväl den enskilde som hela folket, som rusdryckerna kunna medföra.

Utskottet.

Utskottet får i anledning af nu ifrågavarande motioner hemställa,

att Andra kammaren måtte biträda det af Första kammaren i ärendet fattade beslut.

Stockholm den 23 april 1912.

Å utskottets vägnar:

G. F. LUNDGREN.